

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

و بـه نستعين

وصل الله وسلم على محمد وعلى آله وصحبه اجمعين.....

موضوع: فضل علم تجويد وحكم آن.....

نویسنده: مرصاد محمودی

علم:

در لغت: دانش، آگاهی

در اصطلاح: مجموعه دانسته هایی است منسجم و روشنمند درباره یک موضوع یا مطالعاتی است که در کار دستیابی به یک هدف معرفتی است؛

در تعریفی دیگر؛ اعتقاد یقینی مطابق با واقع در برابر جهل بسیط و مرکب هر چند در قضیه واحدی باشد.

اما مبحث ما در رابطه با یک نوع علم از علوم قرآنی است که به آن علم تجوید گفته میشود.

اما برای همه روشن و آشکار است که علم انواع دارد و میتوان در یک نوع تقسیم بندی، آنرا علم با فضیلت و علم بدون فضیلت تقسیم کرد و در میان علوم با فضیلت چه علمی از علوم قرآن بهتر و با فضیلتتر است؟؟!

قال رسول الله صل الله عليه وسلم:

((خیرکم من تعلم القرآن و علمه))

بهترین شما کسی است که قرآن را یاد میگیرد و یاد میدهد.

در رابطه با فضل علم و علما نمیخواهیم سخن را گسترده و وسیع گردانیم ولی همین کافی است که الله متعال به تمجید و ترفع درجه آنها پرداخته آنجایی که در سوره مجادله آیه ۱۱ میفرمایند:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَيْرٌ

خداؤند درجات کسانی از شما را که ایمان آورده اند، و آنانی را که علم داده شده اند بالا میبرد، و خدا به آنچه میکنید آگاه است.

و همچنین رسول الله صل الله عليه وسلم

میفرماید:

«مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهُ فِي الدِّينِ».

آنکه خداوند به او اراده‌ی خیر کند، در دین دانشمندش سازد.

همچنین،

«فَضْلُ الْعَالَمِ عَلَى الْعَالِمِ سَبْعُونَ دَرَجَةً مَابَيْنَ كُلَّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ».

برتری عالم بر عابد هفتاد درجه است که ما بین هر دو درجه همانند ما بین آسمان و زمین است.

از الله متعال خواستارم که علمی نافع را به بندۀ حقیر و شما بزرگواران عطا فرماید.

تجوید:

در لغت: **نيکو گرداندن، جالب، زبيا**

ودر اصطلاح: اداء کردن و تلفظ صحیح هر حرف از لحاظ مخرج(جایگاه تولید حرف) ودادن حق و مستحق آن حرف.

أهل قران وعلماء تجويد را به حلیله القرآن(شیرینی قران) نامگذاشته اند....

ومیفرمایند؛ که علم تجوید به حروف حق و مستحق آنرا میدهد که باعث میشود به بهترین شیوه و کاملترین هیئت حروف و کلمات الله سبحانه و تعالی اداء شود.

وعلماء وفقیهان قران، معتقدند که قران خواندن بدون رعایت نکات تجویدی باعث خلل در تلاوت میشود که علماء آنرا لحن(خطاء واشتباہ) نامیده اند.

«لحن» عبارت است از خطأ و ميل (انحراف) از درستی قرائت، در اعراب، مخارج و صفات حروف. بعضی گفته‌اند لحن در قرآن یعنی (مد دادن) طولانی کردن صدا در جایی که باید کوتاه خوانده شود، و کوتاه خواندن در جایی که باید تطويل شود.

لحن بر دو قسم است:

۱. **لحن جلی**: خطای آشکار است که بر لفظ عارض می‌شود و لفظ را مختل می‌نماید و ساختار کلمه را از هم می‌پاشد، خواه به معنا آسیب برساند یا نرساند. این گونه لحن را «جلی» گفته‌اند؛ چون آشکار و پیدا است.

مثالهایی برای لحن جلی

این که خطأ در اعراب باشد؛ مثلاً کسی «نعمت» را به ضمه «ت» بخواند؛ نعمتُ

نعمتَ: تو نعمت دادی   نعمتُ: من نعمت دادم

طین(خاک) تین(نجیر)

إِثْمٌ(گناه) إِسْمٌ(نام)

صَيْفٌ(تابستان) سَيْفٌ(شمშیر)

يَوْمٌ(روزی که) يَوْمٌ(بی معنا)

الأعرابُ(بادیه نشینان) الإعرابُ(حرکات)

دین(دین، آیین) دین(قرض، وام)

قاری در خواندن قرآن باید مواظب باشد که دچار لحن جلی نشود چون آیات و کلمات الهی دچار انحراف و مورد بی حرمتی قرار میگیرند و این حرام و ممنوع است.

۲. لحن خفی: اشتباه ریز و پوشیده که معنای کلمه را عوض نمیکند بلکه خلاف

قوانينی است که در علم تجوید مشخص شده است. و به جز علمای قرائت و کسیکه در قرائت خبره است آنرا تشخیص نمیدهد، مانند فارسی خوانی حروف، ترک ادغام، رعایت نکردن مد، غنه، اقلاب و....

حکم لحن خفی برای مرتكب آن مکروه و ناپسند است و خلاف اصول و قواعد تجویدی که علمای قرائت آنرا گذاشته اند عمل کرده است.

اما دوری کردن و اجتناب از این نوع لحن هم ضروری است قاری قرآن باید سعی کند که لحنی در قرائتش نباشد و سهل انگاری در این موارد حتماً گناه و معصیت است و عقوبه الهی را به دنبال دارد.

پس عمل کردن به نکات تجویدی و قدم نهادن به سوی بهتر قرائت کردن قرآن امری ضروریست و از درجه احسان است که باید هر مسلمان به اندازه وسعت و توانش بدنبال آن باشد.

الله متعال میفرماید:

إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

بدون شک رحمت خداوند به نیکوکاران نزدیک است.

۵۶ اعراف

رحمت خداوند شامل امام علی رضی الله عنه باد که درباره قول الله متعال در

و رقْلُ الْقُرْآنِ ترتیل؛ (قرآن را با ترتیل بخوان)

می فرمایند: ترتیل یعنی؛

"تجوید الحروف و معرفة الوقوف"

تجوید حروف و شناختن وقفها...

پس میتوان نتیجه گرفت تمام مولفات علمای تجوید در این جمله امام علی رضی الله عنه کوتاه شده است.

پس نتیجه میگیریم که علم تجوید از بهترین و با فضیلت ترین علمهای است، چون به بهترین کتابها و بافضلترین آنها که قرآن و کلام الله متعال است متعلق است،

وهمچنین از سیره سلف وهمچنین طلاب علم بزرگ توصیه هایی در رابطه با این علم شریف شده است که مختصرا به آن اشاره میکنند که علم قرائت و تجوید قرآن کریم بر طالب علم و تاثیر آن بر او نتیجه بسیار مثبتی در فصاحت و بلاغت و علم و دعوتش خواهد داشت که در دیگر علوم چنین چیزی یافت نمیشود.

به طور یقین در عصر حاضر میتوان گفت بخاطر اهمیت ندادن به علم تجوید و قرائت از طرف عوام مسلمین و حتی از طرف طلاب علم، این علم را در این برده زمانی امری ضروری برای هر مسلمانی (علی الخصوص بر طالب علم) دانست.

واقعا جای بسی تأمل و تاسف داره هنگامیکه در مساجد هستیم و میبینیم و میشنویم که حتی ائمه مساجد با دیده حقارت به این علم مبارک نگاه میکنند و حتی به آن پشت کرده اند و قدمی را برای این علم مبارک نمی گذارند،

که نتیجه آنرا در قرائت و امامتshan میشنویم که از صدق تقریبا هفتادوپنج درصد ائمه مساجد در قرائتشان لحن خفی پیشکش بلکه مرتكب لحن جلی هستند چه برسد به یک فرد عادی!!! ...

والله المستعان

حکم تجوید

اهل علم در حکم آموزش علم تجوید و حکم اجرای آن بر دو دسته هستند:

دسته ای اول: اینکه تجوید قرآن و مراجعات قواعد آن سنت و ادبی از آداب تلاوت است که بهتر است در هنگام تلاوت قرآن به دور از هرگونه تکلف و زیاده روی بدان پاییند بود، اما واجب نمی باشد. این دیدگاه فقهها می باشد.

"شیخ بن عثیمن رحمه الله"

تجوید از باب تحسین و نیک ساختن آوای قرآن می باشد، که واجب نیست. چنانچه انسان برای بهتر شدن آوای قرائتش از آن بهره گیرد نیکوست. اما اگر بر اساس آن قرائت ننمود، گناهی بر او نیست و چیزی را از دست نداده است که بواسطه ای آن گناهکار شود. حتی شیخ الإسلام به نکوهش کسانی می پرداخت که به لفظ اهمیت بی اندازه می دهند و پیش می آید که کلمه ای را دو یا سه بار تکرار نمایند تا آن را بر اساس قواعد تجوید درست ادا نموده باشند، و از معنی و تدبر در قرآن غافل می مانند." (الشرح الممتع علی زاد المستنفع - بخش چهارم)

دسته‌ی دوم: آموختن علم تجوید فرض کفایه است اما قرائت بر اساس آن بر هر زن و مرد مسلمانی واجب است. این دیدگاه بیشتر علمای تجوید می‌باشد.

بیشتر به تفسیر این نظر میپردازیم

اکثر علمای تجوید عقیده دارند که یادگیری تجوید فرض کفایه ای است بر عهده‌ی مسلمانان. پس اگر عده‌ای بدان مشغول گردند از عهده‌ی بقیه ساقط می‌گردد. اما چنانچه کسی بدان روی نیاورد همگان گناهکار خواهند بود.

اما عمل به این علم، یعنی به جای آوردن احکام تجوید در اثناء قرائت قرآن کریم، بر هر فرد مکلفی فرض عین می‌باشد، حتی اگر از لحاظ تئوری با این احکام آشنا نیز نباشد.

شیخ شمس الدین محمد بن جزری در کتابش چنین می‌گوید:

وَالْأَخْذُ بِالْتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَازِمٌ

و فraigیری تجوید حتمی و لازم است

مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ أَثِمٌ

هرکس که قرآن را به تجوید نخواند، گناهکار است

لَانَّهُ بِهِ إِلَهٌ أَنْزَلَهُ

چراکه خداوند آن را بدان نازل فرمود

وَهَكَذَا مِنْهُ إِعْسِينَا وَصَلَا

و اینگونه به دست ما رسیده است

وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ التِّلَاءِ

این علم همچنین آراستگی قرآن است

وَرِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

و زیبایی بیان و قرائت آن است

وَهُوَ إِعْطَاءُ الْخُرُوفِ حَقَّهَا

این علم همان تلفظ درست و صحیح حروف است

مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسْتَحْقَهَا

به همراه تمام خصوصیات و ضروریات آن ها

وَرَدٌ كُلٌّ وَاحِدٌ لِأَصْلِهِ

وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمِثْلِهِ

مُكَمِّلاً مِنْ غَيْرِ مَا تَكُلُّ فِي

برای کمال بخشیدن به آن و به دور از تکلف

بِاللُّطْفِ فِي النُّطْقِ بِأَتَعْسُفِ

با ملایمت در گفتار و نه دشواری و سختی

وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ

و بین عمل به این علم و ترك آن

إِلَّا رِيَاضَةُ اْمْرِئٍ بِفَكِّهِ

نیست جز به هم زدن فک و دهان انسان به بیهودگی

توجه (شیخ ابومحمد مطیری این را در "ملتقی أهل الحديث" آورده است):

بیت اول ابن جزری رحمه الله، روایت صحیح دیگری نیز دارد

الْأَخْذُ بِالْتَّجْوِيدِ حَتَّمُ لَازِمٍ

فراگیری تجوید لازم و حتمی است

مَنْ لَمْ يُصَحِّحِ الْقُرْآنَ آثِمٌ

هر آنکه قرآن را به درستی نخواند گناهکار است.

فتاوی کمیته‌ی دائمی تحقیقات علمی و افتاء

س: آیا رعایت تجوید قرآن در نماز واجب است یا خیر؟ به همراه دلیل.

ج: خداوند عزوجل دستور به ترتیل قرآن کریم و تلفظ هرچه صحیح تر تمام حروف آن داده و فرموده است: **﴿وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾** شیوه‌ی پیامبر خدا صلی الله علیه و سلم در قرائت قرآن کریم چنین بوده که قرائت وی به صورت ترتیل بوده، نه به کندی و نه با عجله، بلکه قرائتی شمرده و حرف به حرف، و ایشان قرائتش را آیه به آیه جدا می‌ساخت، و در برخورد با

حروف مد آن را می کشید، مانند کشیدن (الرحمن) و مد یا کشیدن (الرحیم) و نیز در آغاز قرائت از شیطان رانده شده به خداوند متعال پناه می برد.

و بالله التوفيق و صلی الله علی تبیناً محمد و آله و صحبه و سلم.

عبدالله بن غدیان، عبدالرزاق عفیفی، عبدالعزیز بن عبدالله بن باز.

شخصی از شیخ عبدالعزیز بن باز رحمه الله سوال کرد من امام مسجد هستم و مشکل این است که در تجوید قرائت قرآن ضعیف بوده و اشتباهات زیادی دارم. سه جزء قرآن را به همراه بعضی آیات تعدادی از سوره ها را حفظ هستم. از مسئولیتی که دارم می ترسم، لطفاً من را راهنمایی فرمایید که آیا به پیشنهادی ادامه دهم یا آنکه از این کار استغفا دهم؟

ج: باید سعی کنی تا جاییکه می توانی در حفظ قرآن و یادگیری تجوید آن بکوشی و مژده ی نیکی و کمک از جانب خداوند باد که اگر نیت خوبی را نیکو داشته و همه ی کوشش را به کار بندی، شامل این گفته ی خداوند منان خواهی شد: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾ و نیز فرمایش پیامبر خدا صلی الله علیه و سلم: «الماهر بالقرآن مع السفرة الكرام البررة والذى يقرأ القرآن ويستعن فيه وهو عليه شاق له أجران» {یعنی: کسی که در قرائت قرآن ماهر است همراه سفره ی کرام برره خواهد بود و آنکه در آن مشکل داشته و برایش سخت است، دو پاداش خواهد داشت.} ترا به دست کشیدن نمی خوانیم بلکه از تو می خواهیم تلاشت را همیشگی کرده و از در صبر و بردباری درآیی تا در تجوید کتاب پروردگار به موفقیت نایل آمده و همه ی آن یا آن مقدار که توانستی را حفظ نمایی. خداوند ترا توفیق ارزانی داشته و کار را بر تو آسان دارد.

کتاب دعوت، جزء اول، ص ۵۶.

کلامم را از این طولانی تر نمیکنم و نتیجه را اینگونه بیان میکنم که با توجه به ضرورت این علم در عصر حاضر دیدگاه دوم و علمای تجوید را اگرچه صدرصد ثواب ندانیم ولی نزدیکتر به تقوی است.

﴿اگر میتوانی مانند کسی باش که قرآن را آنطور که نازل شده میخواند بخوان﴾

﴿اگر نمیتوانی پس برای رسیدن به آن تلاش کن﴾

﴿واگر نمیتوانی پس به آن گوش فرابده﴾

والله تعالی اعلم

